

Marzenna Zaorska

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

ORCID: 0000-0003-4867-770X

<https://doi.org/10.26881/ndps.2024.52.01>

Dwa istotne wyzwania (wobec) współczesnej pedagogiki specjalnej w Polsce

Doświadczane przez społeczeństwa w pierwszej połowie XXI wieku zmiany cywilizacyjne, warunkowane między innymi rozwojem nauki, w tym szczególnie rozwojem nauk technicznych, medycznych, społecznych i humanistycznych, kreują przed wieloma dyscyplinami wiedzy nowe wyzwania i nowe zadania, także zadania i wyzwania dotyczące samostanowienia, pozyskiwania nowej, własnej tożsamości, realizacji dyskursu o perspektywicznej przyszłości w kontekście wpisania się w wymogi obecnych transformacji społeczno-kulturowych, politycznych oraz transformacji dotyczących jakości życia współczesnych ludzi. Nieodosobniona w tych zmianach jest również pedagogika specjalna. Dlatego też, aby nadal realizować swoją historyczną misję, powinna zastanawiać się oraz podejmować konkretne działania na rzecz dalszego rozwoju wpisanego w myślenie o zmianie statusu subdyscypliny naukowej na dyscyplinę samodzielną oraz ochrony zawodu poprzez przygotowanie i procedowanie zmian prawnych. Stąd w treści danego artykułu podjęto refleksję nad możliwościami uczynienia z pedagogiki specjalnej samodzielnej dyscypliny nauki oraz przygotowania ustawy o zawodzie pedagoga specjalnego.

Słowa kluczowe: polska pedagogika specjalna, osiągnięcia polskiej pedagogiki specjalnej, perspektywy rozwoju polskiej pedagogiki specjalnej, klasyfikacja dziedzin i dyscyplin nauki OECD, ustawa o zawodzie pedagoga specjalnego

Two significant challenges (to) contemporary special education in Poland

The civilization changes experienced by societies in the first half of the 21st century, conditioned, among others, by the development of science, in particular the development of technical, medical, social and humanities sciences, create new challenges and new tasks for many disciplines of knowledge, including tasks and challenges related to self-determination, acquiring new, own identity, implementation of the discourse about the long-term future in the context of meeting the requirements of current socio-cultural and political transformations and transformations regarding the quality of life of modern people. Special education is also not alone in these changes. Therefore, in order to continue to implement its historical mission, it should consider and take specific actions for further development inherent in thinking about changing the status of a scientific subdiscipline into an independent discipline and protecting the profession by preparing and implementing legal changes. Hence, the content of the article reflects on the possibilities of making special pedagogy an independent science discipline and preparing an act on the profession of special educator.

Key words: Polish special education, achievements of Polish special education, prospects for the development of Polish special education, OECD classification of fields and disciplines of science, Act on the profession of special education teacher

*Fac et spera (Działaj i miej nadzieję) – sentencja łacińska*¹

Wprowadzenie

Współczesna polska pedagogika specjalna może poszczycić się znakomitym dorobkiem na/w wielu polach jej funkcjonowania naukowego, kadrowo-dydaktycznego, praktycznego. Praktycznie istniejąc z formalnego punktu widzenia od roku 1817, co wiąże się z działalnością Instytutu Głuchoniemych w Warszawie, założonego przez ks. Jakuba Falkowskiego, przez kolejne dziesięciolecia, a zatem przez ponad dwa stulecia zdołała rozbudować swój potencjał teoretyczny i naukowo-praktyczny, szczególnie po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w roku 1918, a zatem po II wojnie światowej, kiedy to znacząco wzrosła liczba placówek specjalnych, w tym placówek koncentrujących się na edukacji dzieci i młodzieży z konkretnymi rodzajami niepełnosprawności² (Dziedzic 1980: 529; Szczepankowski 1999: 209). Infrastruktura tych placówek, jakość świadczonej edukacji i udzielanego wsparcia uległa niebywalej wręcz poprawie i aktualnie jest nawet na wyższym poziomie w porównaniu z placówkami ogólnodostępnymi. Dzięki zaangażowaniu praktyki polskiej pedagogiki specjalnej, przy aktywnym wsparciu ze strony przedstawicieli nauki uwspółcześnieniu uległy stosowane metody edukacji i terapii, stosowane pomoce dydaktyczne. Wprowadzono nowe technologie informacyjno-komunikacyjne (Zaorska 2010; Zaorska 2012c).

Imponującymi osiągnięciami, tak w skali ogólnokrajowej, jak i międzynarodowej mogą poszczycić się polskie ośrodki specjalne i specjalistyczne, instytucje, organizacje pozarządowe funkcjonujące na rzecz osób z niepełnosprawnościami i ich środowisk, szkoły integracyjne, a ostatnio także ogólnodostępne realizujące edukację włączającą. Sukcesem jest wysoki standard proponowanych usług rehabilitacyjnych, terapeutycznych, edukacyjnych, efektywność prowadzonych działań specjalistycznych przekładająca się na aktywność osobistą, społeczno-zawodową, jakość życia osób z niepełnosprawnością (M. Zaorska, 2017a; M. Zaorska, 2017b). Praktyka współczesnej polskiej pedagogiki specjalnej angażuje się we współpracę z pedagogiką specjalną teoretyczną (M. Zaorska, 2021b). Uczestniczy w realizowanych badaniach naukowych, konferencjach, seminariach naukowych i naukowo-praktycznych.

¹ Sentencja zaczerpnięta ze strony internetowej: https://imperiumromanum.pl/kultura/sentencje-lacinskie/#google_vignette [dostęp: 20.04.2024].

² M. Zaorska (2024), *Istotne wyzwania polskiej pedagogiki specjalnej w perspektywie bliższej oraz dalszej przyszłości*, artykuł w druku w czasopiśmie „Szkoła Specjalna”.

Wzrósł potencjał kadrowo-dydaktyczny polskiej pedagogiki specjalnej, tak w zakresie akademickim, jak i praktycznym. Obecnie w naszym kraju jedenastu czynnych zawodowo nauczycieli akademickich posiada tytuł profesora i czterech emerytowanych. Wiele uczelni kształci studentów na kierunku pedagogika specjalna, obecnie w ramach studiów 5-letnich jednolitych magisterskich, przygotowując swoich studentów do pracy nie tylko w ramach wybranej tradycyjnego subdyscypliny pedagogiki specjalnej, ale też z ukierunkowaniem na zatrudnienie w edukacji włączającej. Wiąże się to zarówno z tendencją wdrażania kształcenia inkluzyjnego na poszczególnych etapach systemu oświaty, realizacją praw osób z niepełnosprawnościami zawartych w Konwencji o Prawach Osób z Niepełnosprawnością (2006, 2012), wprowadzeniem standardów kształcenia na kierunku pedagogika specjalna (2018) normujących jakość edukacji przyszłych pedagogów specjalnych. Tym bardziej, że nowe przepisy prawa oświatowego wdrożone na podstawie zapisów ustawy z dnia 12 maja 2022 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2022 r., poz. 1116) i Karty Nauczyciela (Dz. U. z 2021 r., poz. 1762 oraz z 2022 r., poz. 935, art. 42d.3), co kreują potrzeby kadrowe w zakresie praktycznej pedagogiki specjalnej. Normują wskaźniki zatrudniania nauczycieli specjalistów w placówkach oświatowych, podając, że łączna liczba etatów nauczycieli pedagogów, pedagogów specjalnych, psychologów, logopedów lub terapeutów pedagogicznych nie może być niższa niż 2 etaty w szkołach do 100 uczniów i jest powiększana o 0,2 etatu na każdych kolejnych 100 dzieci lub uczniów, co oznacza, i tu niestety – że aby były np. 3 etaty dla tych nauczycieli specjalistów w przedszkolu/szkole – powinno kształcić się ponad 600 dzieci/uczniów.

Polska pedagogika specjalna rozwija się jako subdyscyplina naukowa pedagogiki, w ramach obszaru nauk społecznych. Działając z formalnego punktu widzenia od początku lat dwudziestych XX wieku, dzięki prof. Marii Grzegorzewskiej oraz gronu jej współpracowników (np. Józefa Joteyko, Janusz Korczaka, Kazimierz Kirejczyk) (Lipkowski 1981). Wiąże się to z podjęciem zorganizowanego oraz systemowego kształcenia kadr dla szkolnictwa specjalnego w Państwowym Instytucie Pedagogiki Specjalnej, ale też rozwojem badań naukowych z czasem obejmujących coraz szerszy zakres, wykraczający poza niepełnosprawności jednotypowe oraz odniesienie wyłącznie do systemu edukacji. Nastąpiło poszerzenie pola zainteresowań pedagogiki specjalnej o kategorie dzieci od urodzenia, osoby nabywające niepełnosprawność do momentu podjęcia edukacji szkolnej i osoby dorosłe (Zaorska 2023c).

Rozwój współczesnej cywilizacji kreuje jednak przed światem nauki i praktyki społecznej, w tym praktyki edukacyjno-rehabilitacyjnej, nowe wyzwania i nowe zdania, które należy podjąć (powinno się podjąć), aby wpisać właściwie w pojawiające transformacje mentalne, technologiczne, techniczne, cywilizacyjne.

Jeśli takie wyzwania nie zostaną podjęte, to istniejące dotychczas nauki mogą być/są skazane na likwidację lub przejście, wchłonięcie przez te dyscypliny, które cechują się większą elastycznością, dostrzeganiem potrzeb współczesności. Dotyczy to również pedagogiki specjalnej (Zaorska 2017a; Zaorska 2017b; Zaorska 2018a; Zaorska 2018b).

Możliwe (wybrane) perspektywy rozwoju polskiej pedagogiki specjalnej

W rozważaniach na temat możliwych perspektyw przyszłości pedagogiki specjalnej w Polsce w rachubę mogą wchodzić trzy drogi³:

- 1) pierwsza – nacelowana na podtrzymanie stanu i statusu obecnego, zastanego, funkcjonującego aktualnie;
- 2) druga – polegająca na przyzwoleniu na przejście pola zainteresowań pedagogiki specjalnej, jej osiągnięć i dorobku przez dziedziny, dyscypliny i subdyscypliny nauki i praktyki społecznej, które aktualnie są bardziej ekspansywne, modne, posiadają większy potencjał koligacji z kręgami decyzyjnymi, większe możliwości wpływu na politykę władną podejmować decyzje o zakładanym rozwoju nauki w ogóle i środkach finansowanych przeznaczonych na badania naukowe, także w ramach promocji idei interdyscyplinarności. Tu dodam, spór „o interdyscyplinarność (...) obejmuje zasięgiem w dzisiejszym świecie, praktycznie rzecz biorąc, każdy obszar refleksji i każdą dziedzinę badań naukowych” (Hejmej 2008: 81). „Z jednej można zauważyć, iż pojęcie interdyscyplinarności jest niezwykle modne i zazwyczaj używa się go do zasygnalizowania wysokiej wartości prowadzonych badań, z drugiej, nie sposób przeoczyć coraz wyraźniejszych objawów inflacji tego pojęcia. Opór wobec kategorii interdyscyplinarności wynika z co najmniej trzech, w sporym stopniu od siebie niezależnych, a nawet przeciwstawnych, źródeł. Pierwsze, najłatwiej uchwytnie, wiąże się z oporem wobec zauważalnej praktyki dotyczącej finansowania badań naukowych. Pozostałe dwa powody krytyki interdyscyplinarności związane są już bezpośrednio z problemem definiowania poszczególnych dyscyplin naukowych oraz zachodzących między nimi relacji. Jeśli interdyscyplinarność uważa się za odpowiedź na ideę dyscyplin naukowych jako zamkniętych, posiadających odrębny przedmiot i metodę badań, to jest krytykowana za nieuzasadnione naruszanie granic poszczególnych dyscyplin. Natomiast, gdy postulowane jest całkowite

---

³ Tamże..

prze definiowanie granic między poszczególnymi dziedzinami nauki lub ich zlikwidowanie, wtedy interdyscyplinarność uważana jest za propozycję połowiczną, która nie przewyżcza problemów wynikających z tradycyjnego rozumienia dyscyplin jako izolowanych i autonomicznych” (Tobaszewska 2013: 113–114). Maria Grzegorzewska uważała, że interdyscyplinarny charakter pedagogiki specjalnej wynika w bezpośredni sposób z podstawowych założeń teoretycznych i specyfiki warsztatowo-metodologicznej pracy rehabilitacyjnej z dziećmi z zaburzeniami rozwojowymi posiadającymi odchylenia od normy (Zielińska 2014: 193).

Jednakże nauka o interdyscyplinarnym charakterze to wspólny proces integrowania wiedzy z dwóch lub więcej dyscyplin z wykorzystaniem różnych perspektyw, podejść i metod/metodologii badawczych w celu zapewnienia postępu wykraczającego poza zakres możliwości jednej dyscypliny, ale nie zawłaszczających istoty oraz tożsamości tych dyscyplin (Tobaszewska 2013);

- 3) trzecia droga rozwoju polskiej pedagogiki specjalnej – to droga stawiająca cele ukierunkowane na perspektywę przyszłości poprzez wpisanie się w tendencje transformacji współczesnej cywilizacji i opinie specjalistów na temat prawdopodobnej drogi rozwoju ludzkości, w tym opinie futurystyczno-transhumanistyczne.

Jeśli podejmiemy alternatywę trzecią, tj. alternatywę ukierunkowaną na rozwój polskiej pedagogiki specjalnej, wpisanie jej dorobku, pola zainteresowań, realizowanych działań w tendencje rozwojowe współczesnej cywilizacji pojawiają się pewne wyzwania, dzięki którym perspektywa kontynuacji misji wyznaczonej przez historię i społeczeństwo przed pedagogiką specjalną będzie możliwa, pozwoli na utrzymanie jej ciągłości, stabilności, promocję kreatywności i odnalezienie *novum*.

Tak więc na bazie analizy historycznego i współczesnego dorobku polskiej pedagogiki specjalnej, obecnych tendencji rozwojowych współczesnej nauki i następujących zmian można wskazać kilka zadań, które kreują się przed pedagogiką specjalną w perspektywie bliższej oraz dalszej przyszłości. Są/mogą być one następujące (Zaorska 2023c)⁴:

1. podejmowanie działań obejmujących pole dotyczące wpisania rozwoju pedagogiki specjalnej w pojawiające się realia rozwoju cywilizacyjnego, społecznego i naukowego, ze szczególnym uwzględnieniem obszaru edukacji;
2. dążność do utrzymania istnienia pedagogiki specjalnej oraz zdefiniowania miejsca problematyki edukacji włączającej w obszarze zainteresowań pedagogiki specjalnej;

---

⁴ Tamże.

3. przeciwdziałanie marginalizacji i zaniżaniu wartości oraz dokonań naukowo-praktycznej pedagogiki specjalnej przez nie-pedagogikę specjalną;
4. działania na rzecz wdrażania edukacji włączającej rozumianej jako jeden z jej nowych nurtów, a nawet nowa subdyscyplina (choć samo określenie edukacja włączająca wydaje się nieuzasadnione z logicznego punktu widzenia, bowiem generalnie każda edukacja powinna być włączająca) (Janiszewska-Nieścioruk, Zaorska 2014; Zaorska 2017c);
5. czujność w kontekście nowych wyzwań w zakresie zmieniających się pod wpływem współczesności potrzeb osób z niepełnosprawnościami i ich rodzin, przede wszystkim w zakresie problemów dotychczas nieobecnych (dylemat wsparcia prenatalnego, wsparcia dzieci z genetycznie uwarunkowanymi zespołami i ich rodzin, pomocy dzieciom, młodzieży, osobom dorosłym z poważnymi, złożonymi niepełnosprawnościami) (Zaorska 2023a, 2023b);
6. działania związane z przygotowaniem kadr specjalistów – pedagogów specjalnych do pracy we współczesnym systemie edukacji, przygotowaniem do pracy w systemie szkolnictwa specjalnego i inkluzyjnego (Zaorska 2019; 2021a)⁵;
7. nadanie pedagogice specjalnej statusu samodzielnej dyscypliny naukowej, uwzględniając jej cywilizacyjno-historyczną misję, nieustannie aktualną i potrzebną społeczeństwu. Misję, która dotyczy nie tylko szczególnych ludzi oraz ich wyjątkowych potrzeb, ale też odpowiedniego traktowania oraz zobowiązania pedagogów specjalnych do zmagania z każdą pokusą, której celem jawnym lub ukrytym (na ogół ukrytym) jest likwidacja pedagogiki specjalnej, poprzez jej upłynnienie, co może skutkować przejęciem obszaru jej zainteresowań i dorobku przez nową terminologię, nowomodne koncepcje często przeciwstawne idei, dla której polska pedagogika specjalna zaistniała, istniała, istnieje i istnieć powinna;
8. z formalnego punktu widzenia przygotowanie oraz przeprowadzenie procedowania ustawy o zawodzie pedagoga specjalnego.

W kontekście punktu siódmego, postulującego nadanie pedagogice specjalnej statusu samodzielnej dyscypliny naukowej, pojawia się wiele problemów, a także łączących się z nimi zadań do wykonania wymagających konkretnych aktywności o charakterze mentalnym i formalno-prawnym.

---

⁵ Rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 lipca 2019 r. w sprawie standardu kształcenia przygotowującego do wykonywania zawodu nauczyciela (Dz. U. z 2019 r., poz. 1450); Rozporządzenie Ministra Edukacji i Nauki z dnia 14 września 2023 r. w sprawie szczególnych kwalifikacji wymaganych od nauczycieli (Dz. U. z 2023 r., poz. 2102).

Kontekst mentalny koreluje z działaniami na rzecz uświadamiania społeczeństwu, w tym również środowisku pedagogów i pedagogów specjalnych potrzeby takiej zmiany, jej sensu, argumentów przemawiających za zmianą oraz dezaktualizacją argumentów utrzymujących stan obecny. Ponadto na przekonaniu do potrzeby zmiany i uzyskaniu zgody na jej procedowanie z formalno-prawnego punktu widzenia.

Artykuł 5, pkt. 3, 4 i 5 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018 r. (Dz. U. z 2018 r., poz. 1668 z późn. zm.) wskazują na tryb postępowania w przypadku wyłaniania nowych dyscyplin nauki oraz włączania ich do istniejącej i przyjętej w Polsce klasyfikacji dziedzin i dyscyplin nauki. I tak pkt 3 stanowi: minister właściwy do spraw szkolnictwa wyższego i nauki określa, w drodze rozporządzenia, klasyfikację dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych, mając na uwadze systematykę dziedzin i dyscyplin przyjętą przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD), bezpieczeństwo państwa, konieczność dochowania zobowiązań międzynarodowych Rzeczypospolitej Polskiej oraz cele, których realizacji służy klasyfikacja.

Punkt 4 mówi, że: W przypadku zmian w klasyfikacji dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych to:

- 1) Rada Doskonałości Naukowej wskazuje dyscyplinę albo dyscypliny, z których nowa dyscyplina ma zostać wyodrębniona;
- 2) jeśli zmienia zaś swoją dotychczasową nazwę RDN przyporządkowuje dotychczasową nazwę dyscypliny do nowej nazwy;
- 3) jeśli zachodzi sytuacja włączenia dyscypliny naukowej do innej dyscypliny albo do innych dyscyplin RDN wskazuje dyscyplinę albo dyscypliny, do których dotychczasowa dyscyplina zostanie włączona.

Natomiast pkt 5 stanowi, że w sprawach przedstawionych powyżej RDN podejmuje stosowną uchwałę, którą zamieszcza się w Biuletynie Informacji Publicznej na stronie podmiotowej RDN, w terminie 30 dni od dnia wejścia w życie przepisów, na mocy których zmiany w klasyfikacji dziedzin i dyscyplin zostały wprowadzone.

Problematyczny dla działań na rzecz nadania pedagogice specjalnej statusu samodzielnej dyscypliny naukowej może okazać się wymóg uzyskania pozytywnej opinii ze strony Rady Doskonałości Naukowej, jak również wpisania pedagogiki specjalnej w klasyfikację dziedzin nauki i dyscyplin naukowych oraz dyscyplin artystycznych na podstawie systematyki dziedzin i dyscyplin przyjętą przez Organizację Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD)⁶. W klasyfikacji tej bowiem wymienia się sześć dziedzin nauki: 1. Nauki przyrodnicze, 2. Nauki in-

---

⁶ <https://nawa.gov.pl/images/Lista-OECD---PL.docx.pdf> [dostęp: 20.04.2024].

zynieryjne i techniczne, 3. Nauki medyczne i nauki o zdrowiu, 4. Nauki rolnicze, 5. **Nauki społeczne**, 6. Nauki humanistyczne.

W dziedzinie nauk społecznych natomiast podano dziewięć dyscyplin naukowych: 5.1. **Psychologia**, 5.2. Ekonomia i biznes, 5.3. **Pedagogika**, 5.4. Socjologia, 5.5. Prawo, 5.6. Nauki polityczne, 5.7a w wśród nich: 5.9a. **Nauki społeczne interdyscyplinarne**, 5.9b. **Inne nauki społeczne**.

W dyscyplinie 5.3. **Pedagogika** wskazano jedynie na: 5.3a. **Pedagogikę ogólną**, w tym: szkolenia, pedagogikę, dydaktykę; 5.3b. **Pedagogikę specjalistyczną** (tj. pracę z osobami uzdolnionymi, z osobami mającymi trudności w uczeniu się), co nie w pełni odpowiada obszarowi zainteresowań współczesnej polskiej pedagogiki specjalnej oraz perspektywom jej rozwoju. Natomiast w dyscyplinie 5.1. **Psychologia** ujęto – cytując dosłownie: 5.1a. **Psychologia** (w tym relacje człowiek-maszyna), 5.1b. **Psychologia specjalistyczna** (w tym terapia w zakresie uczenia się, mowy, słyszenia, widzenia oraz innych upośledzeń fizycznych i umysłowych).

Tak więc obszar zainteresowań współczesnej polskiej pedagogiki specjalnej – i to w niepełnym zakresie – znajduje się w subdyscyplinie 5.3b. **Pedagogika specjalistyczna** (praca z osobami uzdolnionymi, z osobami mającymi trudności w uczeniu się) oraz 5.1b. **Psychologia specjalistyczna** (w tym terapia w zakresie uczenia się, mowy, słyszenia, widzenia oraz innych „upośledzeń fizycznych i umysłowych”).

W danych okolicznościach postulowanym rozwiązaniem może być ulokowanie pedagogiki specjalnej, mając na uwadze jej interdyscyplinarny charakter, w punkcie 5.9a. **Nauki społeczne interdyscyplinarne** lub 5.9b. **Inne nauki społeczne**. Aczkolwiek przeszkodą w konstruowaniu propozycji lokalizacyjnych może być termin „pedagogika” w nazwie pedagogiki specjalnej.

Na korzyść ustanowienia pedagogiki specjalnej jako dyscypliny nauki, poza już wcześniej wyartykułowanymi argumentami, przemawiają zapisy art. 4 Ustawy Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r., poz. 1668 z późn. zm.) stanowiące, że:

1. Działalność naukowa obejmuje badania naukowe, prace rozwojowe oraz twórczość artystyczną.
2. Badania naukowe natomiast są działalnością obejmującą:
  - 1) badania podstawowe rozumiane jako prace empiryczne lub teoretyczne mające przede wszystkim na celu zdobywanie nowej wiedzy o podstawach zjawisk i obserwowalnych faktów bez nastawienia na bezpośrednie zastosowanie komercyjne;
  - 2) badania aplikacyjne rozumiane jako prace mające na celu zdobycie nowej wiedzy oraz umiejętności, nastawione na opracowywanie nowych

produktów, procesów lub usług lub wprowadzanie do nich znaczących ulepszeń.

3. Prace rozwojowe są działalnością obejmującą nabywanie, łączenie, kształtowanie i wykorzystywanie dostępnej aktualnie wiedzy i umiejętności, w tym w zakresie narzędzi informatycznych lub oprogramowania, do planowania produkcji oraz projektowania i tworzenia zmienionych, ulepszonych lub nowych produktów, procesów lub usług, z wyłączeniem działalności obejmującej rutynowe i okresowe zmiany wprowadzane do nich, nawet jeżeli takie zmiany mają charakter ulepszeń.

Wszystkie wymogi uznane za badania naukowe i aplikacyjne pedagogika specjalna spełnia.

Z realizacją wizji uzyskania przez polską pedagogikę specjalną statusu samodzielnej dyscypliny naukowej wiąże się nieodzownie przygotowanie oraz uchwalenie przez Sejm Rzeczypospolitej Polskiej Ustawy o zawodzie pedagoga specjalnego jako projektu obywatelskiego. Ustawa z dnia 24 czerwca 1999 r. o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli (Obwieszczenie Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 25 października 2018 r. w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu Ustawy o wykonywaniu inicjatywy ustawodawczej przez obywateli, Dz. U. 2018, poz. 2120) normuje tryb postępowania przy zgłaszaniu inicjatywy ustawodawczej. Procedowanie inicjatywy ustawodawczej posiada zasadniczo dwa etapy:

1. polega na rejestracji komitetu inicjatywy ustawodawczej i obejmuje zawiadomienie Marszałka Sejmu RP o jego utworzeniu i przedłożenie projektu ustawy popartego podpisami minimum tysiąca obywateli (art. 6 ww. ustawy),
2. polega na zgromadzeniu przez zarejestrowany w ten sposób Komitet poparcia dla przedłożonego projektu ustawy ze strony minimum 100 000 obywateli (art. 2 w zw. z art. 4 w zw. z art. 10 ww. ustawy).

Zgłaszając utworzenie komitetu inicjatywy ustawodawczej załączyć można więcej niż tysiąc podpisów obywateli popierających projekt, także ze względów prewencyjnych, na możliwe nieprawidłowości w składanych podpisach. Jednak na podstawie art. 6 ust. 1 danej ustawy, jedynie tysiąc tych podpisów może być zaliczonych na poczet ogólnego wymogu przedstawienia poparcia ze strony 100 tysięcy obywateli.

Do zawiadomienia załącza się projekt ustawy, wraz z załączonym wykazem tysiąca podpisów obywateli go popierających. Po uchwaleniu ustawy, to znaczy rozpatrzeniu jej przez sejm i senat, marszałek sejmu przekazuje ją do podpisu prezydentowi RP. Prezydent podpisuje ustawę, jeżeli nie budzi ona jego zastrzeżeń i zarządza publikację w „Dzienniku Ustaw”. Do projektu ustawy należy dołą-

czyć uzasadnienie, obejmujące: Do projektu ustawy należy dołączyć uzasadnienie, obejmujące:

- 1) wskazanie na potrzebę i cel uchwalenia ustawy,
- 2) przedstawienie przewidywanych skutków społecznych, gospodarczych, finansowych i prawnych,
- 3) wskazanie źródeł finansowania, jeżeli projekt ustawy pociąga za sobą obciążenie budżetu państwa lub budżetów jednostek samorządu terytorialnego.

Przywołane wymogi proceduralne i prawne wymagają mobilizacji oraz licznych i trwających w czasie działań środowiska postulującego o przyjęcie i uchwalenie przez Sejm ustawy, opracowania obecnej w niej zapisów, powołania grup roboczych pracujących nad konkretnymi zapisami, które miałyby się znaleźć w ustawie, określenia ministerstwa, do którego będą przypisane prace ustawodawcze, współpracy z prawnikami.

Powstaje wobec powyższego pytanie: czy warto wskazany trud podejmować?, czy nie zatrzymać się na stanie obecnym i przyglądać rozwojowi nauki, tak aby jedynie asekuracyjnie reagować na pojawiające się zmiany? Oczywiście droga zmian strukturalnych i formalno-prawnych nie jest drogą łatwą, aczkolwiek wartą podjęcia w imię przyszłości pedagogiki specjalnej, ugruntowania jej statusu cywilizacyjnego, historyczno-kulturowego i naukowo-praktycznego. Pozwoli nie tylko uporządkować status zawodowy pedagogów specjalnych, uporządkować kształcenie pedagogów specjalnych w kontekście jakości i racjonalności w zakresie zapotrzebowania na specjalistów, zniwelować obecne bolączki, którymi są między innymi: nieuregulowana kwestia studiów podyplomowych co do nadawania uprawnień zawodowych oraz jakości kształcenia słuchaczy, jakość kształcenia pedagogów specjalnych przez uczelnie niespełniające wymogów umożliwiających zapewnienie jakości kształcenia w wymiarze kadrowym, naukowym, infrastrukturalnym, tradycji kształcenia na danym kierunku. Także po to, aby nie stać w miejscu lub nie kręcić się w kółko.

Warto w tym momencie w kontekście alegorycznym, przytoczyć opinię Romana Dmowskiego, polskiego polityka żyjącego w latach 1864–1939: „Żyjemy w dobie bankructwa wielu podstaw, na których opierało się życie świata naszej cywilizacji w ostatnim okresie dziejów. W krajach przodujących cywilizacyjnie dotychczasowe podstawy wałają się szybko, a niewiele widać twórczości w kierunku budowania nowych. Raczej widzi się upór w kierunku ratowania tego, czego się uratować nie da. Takie momenty w dziejach cywilizowanej ludzkości bywały już nieraz. Znamionowały je zawsze pewne rysy wspólne, bez względu na warunki czasu i miejsca: upadek wiary, silnej wiary w cokolwiek; upadek myśli – zanik twórczości; upadek smaku – górowanie brzydoty nad pięknem; rozkład dyscypliny moralnej i upadek obyczajów; wreszcie, rozpowszechnienie się roz-

maitych zabobonów, zastępujących wierzenia religijne. Wszystkie te rysy występują w bardzo uwypuklony sposób w dzisiejszym życiu naszej cywilizacji” (*Kościół, naród i państwo*, Cyfrowa Biblioteka Myśli Narodowej, s. 21)⁷.

Max Weber niemiecki socjolog, historyk, ekonomista, prawnik, religioznawca i teoretyk polityki pisał: „Są nauki, którym dane jest pozostać wiecznie młodymi. Takimi naukami są wszystkie nauki historyczne, wszystkie dyscypliny, którym nie powstrzymywany ani na chwilę przyptyw cywilizacji dostarcza ciągle nowych problemów” (cyt. za: Markiewicz 2016: 97)⁸.

Podsumowanie

Polska pedagogika specjalna należy obecnie do tych subdyscyplin pedagogiki, która w relacji do innych subdyscyplin pedagogicznych wyróżnia się swoją specjalnością nie tylko co do przedmiotu i podmiotu zainteresowań, ale też – a w zasadzie przede wszystkim – realizowanej, a wyznaczonej i nadanej jej przez społeczeństwo i jego historię misją, nagromadzonym dorobkiem praktycznym i znaczącymi sukcesami teoretycznymi. Jak każda subdyscyplina naukowa oraz dyscyplina wiedzy musi i powinna zastanawiać się nad swoją przyszłością, perspektywami rozwoju w kontekście pojawiających się osiągnięć nauki, techniki i transformacji społecznych. Musi zabiegać o swój nowy, uwspółcześniony i sukcesywnie uwspółcześniany status. Jeśli takich refleksji nie ma, to jej przyszłość staje się zagrożona oraz niewiadoma. Nie może przy tym liczyć, że inni, poza jej przedstawicielami, wykonają coś na jej rzecz i w jej imieniu. Może liczyć jedynie na siebie, na swoich przedstawicieli, których mądrość, kreatywność i wizjonerstwo pozwoli nadal działać, a w przypadku pedagogiki specjalnej, pomagać i wspomagać jej potrzebujących tak w bliższej, jak i dalszej przyszłości.

Bibliografia

- Dmowski R. (1939), *Pisma*, t. IX – *Polityka narodowa w odbudowanym państwie*, Antoni Gmachowski i S-ka, Częstochowa 1939 (opracowanie na podstawie: R. Dmowski, *Kościół, naród i państwo*, Cyfrowa Biblioteka Myśli Narodowej; <https://cbmn.pl/uploads/ebooks/Roman%20Dmowski%20-%20Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82,%20nar%C3%B3d%20i%20pa%C5%84stwo.pdf>).
- Dziedzic S. (1980), *Historia rozwoju szkolnictwa specjalnego w Polsce* [w:] A. Hulek (red.), *Pedagogika rewalidacyjna*, PWN, Warszawa, s. 526–539.

⁷ <https://cbmn.pl/uploads/ebooks/Roman%20Dmowski%20-%20Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82,%20nar%C3%B3d%20i%20pa%C5%84stwo.pdf> [dostęp: 20.04.2024].

⁸ <https://cytatybaza.pl/cytat/sa-nauki-ktorym-dane-jest-pozostac-wiecznie.html> [dostęp: 20.04.2024].

- Hejmej A. (2008), *Muzyka w literaturze. Perspektywy komparatystyki interdyscyplinarnej*, Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych Universitas, Kraków.
- Lipkowski O. (1981), *Pedagogika specjalna. Zarys*, PWN, Warszawa.
- Markiewicz H. (2016), *Obraz społeczności akademickiej i jej kultury we wspomnieniach z XIX i XX wieku*, *Studia Pedagogiczne*, t. 28: 85–100.
- Szczepankowski B. (1999), *Niesłyszący, głusi, głuchoniemi wyrównywanie szans*, WSiP, Warszawa.
- Tobaszewska J. (2013), „Wedrujące pojęcia”. *Koncepcja Miekle Bal – przykład inter- czy transdyscyplinarności?*, *Studia Europea Gnesnensia*, 8: 113–130.
- Zaorska M. (2010), *Rola komputera i Internetu w życiu osoby głuchoniewidomej* [w:] W. Kwiatkowska, A. Siemińska-Łosko (red.), *W kręgu edukacji informatycznej i medialnej, Studium ofiarowane prof. B. Siemieniickiemu z okazji 60. Rocznicy urodzin, 40-lecia pracy naukowej i 20-lecia powstania Toruńskiego Ośrodka Badań nad Edukacją Informatyczną i Medialną*, Wydawnictwo UMK, Toruń, 251–261.
- Janiszewska-Nieścioruk Z., Zaorska M. (2014), *Prowadzące zmiany w systemie polskiej edukacji: nowe możliwości, ograniczenia i wyzwania*, *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej*, 4: 9–28.
- Zaorska M. (2017a), *Polska pedagogika specjalna jako samodzielna dyscyplina naukowa – wymiary i zakresy możliwości oraz ograniczeń* [w:] T. Żółkowska, I. Ramik-Mażewska (red.), *Pedagogika specjalna – nowe obszary teorii i praktyki*, Wydawnictwo Uniwersytetu Szczecińskiego, t. XII: 7–19.
- Zaorska M. (2017b), *Tyflopedagogika wobec wyzwań rozwoju współczesnej nauki i cywilizacji* [w:] K. Czerwińska, K. Miler-Zdanowska (red.), *Tyflopedagogika wobec współczesnych wyzwań edukacyjno-rehabilitacyjnych*, Wydawnictwo APS, Warszawa, 12–23.
- Zaorska M. (2017c), *Dziecko ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole podstawowej ogólnodostępnej – dyskurs definicyjno-koncepcyjny oraz wybrane sugestie dotyczące organizacji kształcenia*, *Warmińsko-Mazurski Kwartalnik Naukowy. Nauki Społeczne*, 1(21): 11–21.
- Zaorska M. (2018a), *Pedagogika specjalna – niebył?, egzystencja?, rozwój?, przyszłość?* [w:] K. Ćwirynkało, M. Zaorska, A. Żyta (red.), *Lokalne działania w polu pedagogiki specjalnej – kierunki – problemy – rozwiązania*, Wydawnictwo UWM, Olsztyn, 13–21.
- Zaorska M. (2018b), *Pressing within (and on) special pedagogy*, *Rocznik Naukowy Kujawsko-Pomorskiej Szkoły Wyższej w Bydgoszczy, Transdisciplinary Studies on Culture (and) Education*, 13: 263–271.
- Zaorska M. (2019), *Perspektyw przyszłości polskiej pedagogiki specjalnej. Wybrane aspekty w kontekście projektu Ustawy 2.0.* [w:] J. Kostkiewicz, S. Opozda-Suder (red.), *Pedagogika. Niepełnosprawność. Edukacja. Ku szerokim przestrzeniom pedagogiki specjalnej. Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Franciszkowi Wojciechowskiemu z okazji siedemdziesiątych urodzin*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 95–105.
- Zaorska M. (2021a), *Edukacja włączająca (inkluzyjna) uczniów z niepełnosprawnością wzrokową (jaka jest/jaka być może/jaka być powinna)* [w:] S.M. Kwiatkowski (red.), *Współczesne problemy pedagogiki w kierunku integracji teorii z praktyką*, Wydawnictwo APS, Warszawa, 309–323.
- Zaorska M. (2021b), *Edukacja i rehabilitacja osób z równoczesną słuchowo-wzrokową niepełnosprawnością (surdotyflopedagogika). Wybrane aspekty i obszary*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.

